

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ УПОВНОВАЖЕНОГО ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ З ПРАВ ДИТИНИ

Опацький Р.М., к.ю.н., доцент

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті розглянуто компетенцію Уповноваженого з Прав Дитини в Україні. Зроблені конкретні пропозиції щодо удосконалення його правового становища.

Ключові слова: Уповноважений з Прав дитини, компетенція, права дитини.

Опацкий Р.Н. ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ИНСТИТУТА УПОЛНОМОЧЕННОГО ПРЕЗИДЕНТА УКРАИНЫ ПО ПРАВАМ РЕБЕНКА / Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Украина

В статье рассмотрена компетенция Уполномоченного по правам ребенка в Украине. Даны конкретные предложения по совершенствованию его правового положения.

Ключевые слова: Уполномоченный по правам Ребенка, компетенция, права ребенка.

Opatsky R.N. PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF THE INSTITUTION OF THE COMMISSIONER OF THE PRESIDENT OF UKRAINE FOR CHILDREN'S RIGHTS / Dnepropetrovsk state university of internal affairs, Ukraine

The article considers the competence of the Ombudsman for Children in Ukraine. Made specific proposals to improve its legal position.

Key words: The Commissioner of the Child, competence, children's rights.

В умовах глобальної інтеграції України в Європейське та світове співтовариство особливої актуальності набуває дослідження процесів та результатів інституційної трансформації державного управління у сфері захисту прав дітей. Варто наголосити, що прийняття Конвенції про права дитини через ООН в 27 лютого 1991 році є суттєвим досягненням України у сфері захисту прав дитини [1]. У 1993 у Києві створено Всеукраїнський комітет захисту дітей. Згідно з Конвенцією у квітні 2001 р. прийнято Закон про охорону дитинства [2]. У 2010 році в офісі Омбудсмана створено посаду спеціального представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини – з питань прав дитини, рівноправ'я та недискримінації. На цю посаду було призначено Наталію Іванівну Іванову – знану і шановану людину в Україні, у минулому заступника міністра праці та соціальної політики України.

Тільки за останні три роки до Уповноваженого з прав людини надійшли індивідуальні та колективні звернення за підписами понад 7,5 тис. дітей [3]. Розгляд звернень дітей та захист їх прав має свої особливості, це зокрема латентність правопорушень проти дітей, незнання потерпілими своїх прав, нездатність об'єктивно розпізнати порушення та заходи виховного впливу з боку дорослих. Саме це сприяло створенню 11 серпня 2011 року нової посади Уповноваженого Президента України з прав дитини (далі Уповноважений). Проте, через відсутність досвіду діяльності даного інституту, виникає низка проблем [4].

Мета роботи полягає в розкритті особливостей діяльності Уповноваженого з прав дитини та виробленні шляхів їх вдосконалення.

Для вирішення розкриття мети необхідно вирішити наступні завдання: 1) розкрити повноваження Уповноваженого з прав дітей; 2) на основі аналізу повноважень виробити напрями вдосконалення статусу Уповноваженого.

Загальні аспекти проблеми захисту прав дітей вивчають провідні науковці Т.Ф. Алексеєнко, О.Б. Безпалько, Н.Ю. Максимова, К.Л. Мілютіна, Т.Я. Сафонова, Е.І. Цимбал та ін.

Питання захисту від насильства над дитиною у сім'ї висвітлюються у роботах таких науковців і практиків, як Н. Абдель-Хаді, Л.С. Алексеєва, К. Бабенко, А. Бондаровська, Я. Волавка, Н.І. Дмитренко, Д.Г. Заброта, А.С. Коголовська, Н.Ю. Максимова, Р.П. Мансудов, М.М. Московка, Н. Щербак та ін.

Практичні і правові аспекти жорстокого поводження з дітьми визначають Н.Г. Агарова, Н.К. Асанова, Н.В. Гайдаренко, В.Є. Квашиш, К.Б. Левченко, І. Лисенко, Г.М. Лактіонова, І.М. Трубавіна та ін.

Під час дослідження діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини використовувалися роботи дослідників інституту омбудсмана – Альваро Хіль-Роблеса, В.В. Бойцової, Л.В. Бойцової, С. Гурвіца, К.О. Закоморної, Н.І. Карпачової, О.В. Марцеляка, Ю.М. Тодики, Н.Ю. Хаманьової, Ю.С. Шемшученка та ін.

Присутність уповноваженого з прав дитини в українському юридичному процесі є результатом введення Указом Президента України Положення «Про Уповноваженого Президента України з прав дитини» від 11 серпня 2011 року яке дає юридичну основу для призначення уповноваженого з прав дитини. Конституція України не визначила щоправда компетенції і способу призначення уповноваженого, що є підставою для прийняття закону про уповноваженого з прав дитини.

Відповідно до Положення, Уповноважений керується у своїй діяльності Конституцією України [5], Конвенцією про права дитини яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 р. і введена в 1991 р, Законом України Про охорону дитинства, актами та дорученнями Президента України, а також самим Положенням.

Зокрема, Положенням було закріплено його повноваження, до яких було віднесено: 1) постійний моніторинг додержання в Україні конституційних прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері та внесення в установленому порядку Президентів України пропозицій щодо припинення і запобігання повторенню порушень прав і законних інтересів дитини; 2) внесення Президентів України пропозицій щодо підготовки проектів законів, актів Президента України з питань прав та законних інтересів дитини; 3) здійснення заходів, спрямованих на інформування населення про права та законні інтереси дитини.

Дане положення також детально регламентує права Уповноваженого з прав дитини, зокрема: 1) брати у встановленому порядку участь в опрацюванні проектів законів, актів Президента України з питань прав та законних інтересів дитини; 2) відвідувати в установленому порядку спеціальні установи для дітей, заклади соціального захисту дітей та інші заклади, в яких перебувають діти, у тому числі місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи виконання покарань, психіатричні заклади, спеціальні навчально-виховні установи, опитувати осіб, які там перебувають, та отримувати інформацію про умови їх тримання; 3) звертатися до державних органів щодо сприяння вирішенню питань, віднесених до компетенції Уповноваженого; 4) одержувати в установленому порядку від державних підприємств, установ, організацій необхідні інформацію, документи і матеріали, у тому числі з обмеженим доступом, з питань, що належать до компетенції Уповноваженого; 5) залучати в разі потреби в установленому порядку до опрацювання окремих питань представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, а також експертів, учених та фахівців, у тому числі на договірній основі; 6) брати в установленому порядку участь у засіданнях державних органів з питань, що належать до компетенції Уповноваженого; 7) звертатися до державних органів, у тому числі правоохоронних, щодо виявлених фактів порушень прав та законних інтересів дитини; 8) вивчати в установленому порядку стан роботи із соціально-правового захисту дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах для дітей і закладах соціального захисту дітей, стан виховної роботи з дітьми у навчальних закладах; 9) взаємодіяти з організаціями, у тому числі міжнародними, з питань захисту прав та законних інтересів дитини.

Проте, незважаючи на позитивні зрушення у сфері захисту прав дітей та введення нового інституту, існує низка прогалин в діяльності Уповноваженого з прав дитини. Дані проблеми варто розділити на два блоки, це, по-перше організаційні та по-друге – законодавчі.

Розглядаючи перший блок проблем (організаційні) варто вказати, що відповідно до зазначеного Положення, забезпечує здійснення Президентом України конституційних повноважень щодо забезпечення додержання конституційних прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері, що на наш погляд дещо звужує коло його повноважень. Для більш повного виконання ним його повноважень варто на законодавчому рівні закріпити його взаємодію з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини. Оскільки порушення прав дитини це також і порушення прав людини. Крім того, дана взаємодія надасть можливість ефективніше впливати на причини та умови, що сприяють порушенням прав дітей.

Підтримуючи позитивні зрушення в напрямку захисту прав дітей, підтримуємо ініціативу призначення на посаду Уповноваженого з прав дітей Президентом України. Однак доречним було б внести зміни до вищевказаного Положення про відповідальність та підконтрольність Уповноваженого перед Президентом України та підзвітність перед Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини [6].

У своїй діяльності Уповноважений повинен бути незалежний від інших державних органів і відповідає лише перед Президентом України, користуватися недоторканністю. Уповноважений щорічно повинен представляти Президенту України та Верховній Раді України інформацію про свою діяльність і звертати увагу на стан дотримання прав дитини. Інформація Уповноваженого повинна бути доступною для суспільства.

На наш погляд, Уповноважений, як державний службовець такого рангу, повинен перед початком виконання обов'язків Уповноваженого скласти наступну присягу:

"Урочисто присягаю, що під час виконання ввірених мені обов'язків уповноваженого з прав дитини зберігатиму вірність Конституції України, буду захищати права дитини, керуючись нормами права, добром дитини і добром родини. Присягаю, що ввірені мені обов'язки буду виконувати правдиво, з найбільшою порядністю і старанністю, буду зберігати гідність довіреної мені посади та зберігатиму державну і службову таємницю". Присяга може бути виголошена із додатком: "Так нехай мені допоможе Бог".

Уповноважений повинен бути монократичним органом, обмеженим часовими рамками, проте термін виконання обов'язків повинен тривати не більше 5 років, починаючи від дня складення присяги і закінчується в разі його смерті, відкликання, порушення складеної присяги або закінченням терміну повноважень Президента України. Термін виконання обов'язків поновлюється, при цьому та сама особа не може бути Уповноваженим довше, ніж два наступні терміни.

У рамках вищезгаданого положення Уповноважений з Прав Дитини стоїть на захисті прав дитини, визначених в Конституції України, у Конвенції про права дитини та в інших правових нормах про захист, відповідальність, права і обов'язки родичів.

Вказавши межі суб'єктів, про права яких дбає Уповноважений у своїй діяльності, треба наголосити, що до цього часу в українській юридичній сфері рішення, яке викликає зацікавлення, є визначення часових рамок дитинства. Воно повинно передбачати також час перед народженням дитини від її зачаття. Цей факт створює природну необхідність у діяльності уповноваженого з прав дитини щодо захисту життя людини від її зачаття, одночасно включаючи сюди і захист матері самої дитини.

Уповноважений працює із власної ініціативи в рамках, визначених законодавством, звертаючи особливу увагу на ту інформацію, яка свідчить про порушення прав або добра дитини.

Діяльність уповноваженого з прав дитини слід розглядати у двох площинах: інституційній та індивідуальній. В інституційній площині уповноважений виступає як контролюючий орган щодо інших органів державної влади.

У цій сфері уповноважений може звернутися до органів державної влади, організацій або інституцій за поданням пояснень і потрібних інформацій, а також за доступом до актів і документів, в тому числі тих, які містять особисті дані. Може також звертатися до конкретних органів, у тому числі до уповноваженого у правах громадян, організацій або інституцій - вжити заходів у справі дитини в межах їхньої компетенції.

В інституційній площині уповноважений робить дії, які мають на меті захистити права або благо дитини і запобігати виникненню порушень у майбутньому.

Діяльність уповноваженого може мати також запобіжний характер, хоча він має змогу клопотатися перед відповідними органами про прийняття законодавчої ініціативи або створення та зміну юридичних актів.

Усі контрольні дії уповноважений виконує самостійно і з власної ініціативи. У справах дітей уповноважений з прав дитини співпрацює з уповноваженим у правах громадян.

Проте індивідуальна площина діяльності уповноваженого з прав дитини стосується заходів, які вживаються в конкретних життєвих справах, які впливають на юридичний стан конкретної дитини. Ця площина є важливою сферою діяльності Уповноваженого, хоча потребує реалізації його основних законних завдань. Уповноважений працює заради гарантування дитині повного і гармонійного розвитку, з пошаною її гідності і суб'єктності.

До законних завдань Уповноваженого належать також захист дитини перед насильством, жорстокістю, експлуатацією, деморалізацією та іншим аморальним ставленням до неї [7, 82-85].

Уповноважений з Прав Дитини не наділений повноваженнями звертатися до Конституційного Суду щодо дослідження відповідності нормативного акта із Конституцією або з актом вищої інстанції, не має також процесуальних повноважень Уповноваженого з Прав людини, що ще раз наголошує на необхідності їхньої скоординованої діяльності.

Висновок. Уповноважений з Прав Дитини повинен бути радше заступником Уповноваженого з Прав людини, що зміцнювало би його в компетентному вимірі. Альтернативним вирішенням було би посилення компетенції Уповноваженого з Прав Дитини та введення в Конституцію гарантії його незалежності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про права дитини // Ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91/
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 30. – Ст.142.
3. Виступ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Ніни Карпачової під час представлення у Верховній Раді України Спеціальної доповіді «Стан дотримання та захисту прав дитини в Україні» до 20-річчя ратифікації Україною Конвенції ООН про права дитини 22 грудня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ombudsman.kiev.ua/zm_11_7.htm.
4. Положення про Уповноваженого Президента України з прав дитини: Указ Президента України від 11 серпня 2011 року № 811/2011.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України // № 776/97-ВР, від 23.грудня 1997.
7. Мяковська-Дашкевич К. Структурна позиція і компетенція Уповноваженого з прав дитини у Польщі / К. Мяковська-Дашкевич // Вісник Львівського університету (серія юридичні науки). – 2009. – Вип. 49. – С. 82-85.

УДК 342.4(477)(045)

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА, НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА: ДІАЛЕКТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Приходько Х.В., к.ю.н., доцент

Академія муніципального управління

У статті висвітлюється конституційне процесуальне право України (далі – КППУ) як галузь права, наука, навчальна дисципліна в аспекті їх діалектичного зв'язку. Робиться спроба виявлення нової парадигми сприйняття КППУ, зумовленої формуванням доктрини та практики конституційного процесу як самостійного виду юридичного процесу в Україні.